

การประเมินผลการตรวจคัดกรองเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการล่าช้า

ดร.ปริญญ ชัยกองเกียรติ
นางพรพิไล เลากาวงค์
นางกนกพร นาคปาน

บทคัดย่อ

หลักการและเหตุผล

เด็กปฐมวัยเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิต เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนามนุษย์เนื่องจากเป็นช่วงที่มีพัฒนาการด้านสมองและการเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ข้อมูลจากการรายงานพัฒนาการเด็กไทยทั่วประเทศภายใต้โครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘ ครั้งที่ ๒ (๒๕-๒๙ เมษายน ๒๕๕๙) ผลการตรวจคัดกรองพบว่าเด็กไทยมีพัฒนาการสมวัยร้อยละ ๘๐.๐๗ ไม่สมวัยร้อยละ ๑๙.๙๓ นอกจากนี้ผลจากการศึกษาสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยของเขตสุขภาพที่ ๑๒ โดยการสุ่มสำรวจในปี ๒๕๖๐ (สถาบันพัฒนาเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย, ๒๕๖๐) พบว่าพัฒนาการเด็กสงสัยล่าช้าใน ๔ ช่วงวัย จะพบในช่วงอายุ ๔๒ เดือนมากที่สุด ร้อยละ ๓๓.๘๕ รองลงมาเป็นช่วงอายุ ๑๘ , ๓๐ , ๙ เดือน พบร้อยละ ๒๙.๕๕ , ๒๖.๔๐ และ ๒๓.๙๓ ตามลำดับ โดยพบว่าจำนวนเด็กล่าช้าทั้ง ๔ ช่วงวัยมากกว่าที่มีการรายงานไว้ในระบบคลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพ (Health Data Center - HDC) จากผลการศึกษาสถานการณ์พัฒนาการของเขตสุขภาพที่ ๑๒ โดยการสุ่มสำรวจในปี ๒๕๖๐ ยังพบว่าในช่วงอายุ ๔๒ , ๓๐ เดือน จะพบพัฒนาการสงสัยล่าช้ามากที่สุด ในด้านพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา ร้อยละ ๕๙.๓๕ และ ๔๘.๑๖ ตามลำดับในช่วงอายุ ๑๘ เดือน พบในด้านการเข้าใจภาษามากที่สุดร้อยละ ๔๘.๖๓ และในช่วงอายุ ๙ เดือน พบด้านการเคลื่อนไหวมากที่สุด ร้อยละ ๔๔.๔๔ นอกจากนี้จากข้อมูลการตรวจคัดกรองพัฒนาการของคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๒ ยะลา ที่ได้ดำเนินการตรวจคัดกรองพัฒนาการเด็กแรกเกิด - ๕ ปี ที่มารับบริการในคลินิกเด็กดี โดยใช้คู่มือ DSPM และ DAIM พบว่าเด็กที่มาตรวจคัดกรองในปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๑ มีพัฒนาการล่าช้าร้อยละ ๔.๒๗ , ๘.๕๘ และ ๙.๖๗ โดยมีอัตราที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ (ศูนย์อนามัยที่ ๑๒ , ๒๕๖๑) โดยการตรวจพัฒนาการมีความครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้งเด็กที่มารับวัคซีนตามแผนการให้วัคซีนทุกช่วงอายุและกลุ่มเฝ้าระวังในช่วงอายุ ๙ , ๑๘ , ๓๐ และ ๔๒ เดือน โดยมีระบบการติดตามและการดำเนินที่พัฒนาเพื่อดูแลเด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าอย่างต่อเนื่อง

การเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยและระบบการคัดกรองจึงต้องมีประสิทธิภาพเพียงพอและควรมุ่งเน้นประเด็นความครอบคลุม การค้นพบเด็กสงสัยล่าช้า การติดตามการส่งต่อเด็กที่พบพัฒนาการล่าช้า เพื่อรับการแก้ไข(วัชระ , ๒๕๖๑) จากความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้า หลังการประเมินและการคัดกรองจึงควรได้รับการดูแลติดตามเพื่อให้ได้รับการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมพัฒนาการตั้งแต่วัยแรก จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่สมวัย มีทักษะทางกายภาพ สติปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ นำไปสู่อุปสรรคในการเรียนรู้พัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการประเมินผลระบบการติดตามเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้า

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อประเมินผลการเฝ้าระวังเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าที่มีมารับบริการตรวจคัดกรองพัฒนาการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๒
๒. เพื่อประเมินผลการตรวจคัดกรองเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการไม่สมวัย ที่มารับบริการตรวจคัดกรองพัฒนาการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ
๓. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการช่วยเหลือติดตามเด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้า

วิธีการดำเนินงาน/วิธีการศึกษา/ขอบเขตงาน

เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) นี้ ศึกษาเฉพาะเด็กปฐมวัยที่มารับบริการตรวจคัดกรองพัฒนาการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๒ ซึ่งใช้การเก็บข้อมูลย้อนหลังจากฐานการจัดเก็บข้อมูลในระบบ Hos-xp , Access , ข้อมูลจากทะเบียนบันทึกข้อมูล R๖๒๐ และข้อมูลในระบบติดตามพัฒนาการสมวัยด้วย Line@

ประชากรคือกลุ่มเด็กปฐมวัยที่มารับบริการตรวจคัดกรองพัฒนาการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๒ ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๐ ถึงเดือนกันยายน ๒๕๖๑ จำนวน ๔,๐๔๕ คน กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling/Judgment sampling) ได้เด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าจำนวน ๓๙๑ คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการตรวจคัดกรองพัฒนาการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๒ จำนวน ๓ คน

ผลการดำเนินงาน/ผลการศึกษา

๑. ผลการติดตามการเฝ้าระวังเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้า ที่มารับบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๒ ในระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๐ ถึงเดือนกันยายน ๒๕๖๑ พบว่าเด็กปฐมวัยกลุ่มนี้มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าในช่วงอายุ ๓๐ เดือนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๗๘ โดยมีพัฒนาการล่าช้าในด้านการใช้ภาษามากที่สุด รองลงมาคือช่วงอายุ ๑๘ เดือน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓๓ โดยมีพัฒนาการล่าช้าในด้านการเข้าใจภาษามากที่สุด

๒. ผลการติดตามการคัดกรองเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้า ที่มารับบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๒ ในระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๐ ถึงเดือนกันยายน ๒๕๖๑ พบว่ามีพัฒนาการสงสัยล่าช้าในช่วงอายุ ๓๐ เดือนมากที่สุด รองลงมาคือช่วงอายุ ๑๘ และ ๙ เดือน ตามลำดับ โดยพบว่าเด็กปฐมวัยกลุ่มนี้ จะมีพัฒนาการล่าช้าในด้านการเข้าใจภาษาและการใช้ภาษาเพิ่มขึ้นเมื่อมีอายุเพิ่มขึ้นตามลำดับ

๓. ผลการติดตามเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้า เมื่อนัดตรวจซ้ำอีก ๑ เดือน พบว่าในกลุ่มอายุ ๙ เดือนติดตามได้มากที่สุด ร้อยละ ๗๙.๓๑ รองลงมาคือกลุ่มอายุ ๑๘ เดือน ติดตามได้ร้อยละ ๔๘.๗๒ และกลุ่มอายุ ๓๐ เดือน ติดตามได้น้อยที่สุด ร้อยละ ๔๒.๑๕ โดยในกลุ่มอายุ ๓๐ เดือน ยังคงมีพัฒนาการล่าช้าอีก ร้อยละ ๓๒.๗๙ และในจำนวนนี้เป็นเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าในด้านการเข้าใจภาษา และ การใช้ภาษา มากกว่าด้านอื่นๆ

การนำไปใช้ประโยชน์

๑. ใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาระบบการบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๒ เพิ่มเติมในการวางแผนพัฒนาระบบติดตามพัฒนาการ เพื่อให้สามารถติดตามเด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าได้มากขึ้น

๒. ใช้เป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาช่องทางบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๒ ช่วยให้ผู้รับบริการเข้าถึงบริการที่สะดวกมากขึ้น

๓. เป็นข้อมูลใช้ในการจัดบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๒ และคำแนะนำให้สอดคล้องกับปัญหา ซึ่งพบว่าผลการติดตามเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้า เมื่อนัดตรวจซ้ำอีก ๑ เดือน กลุ่มอายุของเด็กปฐมวัยที่มีอายุตามช่วงวัยที่มากขึ้นจะมารับการติดตามลดลง โดยการเพิ่มช่องทางเลือกในการให้ตรวจติดตามพัฒนาการโดยประสานกับหน่วยบริการในพื้นที่ในการตรวจติดตามพัฒนาการและส่งผลการตรวจติดตามพัฒนาการให้กับคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๒ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้รับบริการลดเวลาในการเดินทางมารับบริการ

ข้อเสนอแนะ/วิจารณ์

๑. การตรวจคัดกรองพบเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าเพิ่มขึ้น เมื่ออายุเพิ่มขึ้น อาจเป็นเพราะเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญในการใช้เครื่องมือมากขึ้น ตรวจได้ละเอียดมากขึ้น หรือเนื่องจากเด็กโตจะให้ความร่วมมือในการตรวจดีขึ้น แสดงให้เห็นว่าทักษะในการตรวจคัดกรองพัฒนาการมีผลต่อการประเมินผ่าน/ไม่ผ่าน ดังนั้นบุคลากรจึงควรได้รับการอบรมพัฒนาหลักสูตรแกนกลาง DSPM / DAIM เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ ในการคัดกรองและสื่อสารที่ถูกต้อง เหมาะสม จะสามารถพบเด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าและให้การช่วยเหลือได้เร็วขึ้น

๒. ระบบการคัดกรองที่มีอยู่แล้ว ควรเน้นความครอบคลุม การค้นพบเด็กสงสัยล่าช้า การติดตาม และการส่งต่อเด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าเพื่อรับการแก้ไข ทั้งนี้อาจต้องมีการเพิ่ม/พัฒนาศักยภาพบุคลากร เช่นอบรมในหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลเด็กที่มีปัญหาพัฒนาการและพฤติกรรม ให้บริการในพื้นที่ได้โดยไม่ต้องส่งต่อ เพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานให้สามารถบูรณาการ ๕ ประเด็นหลักในการดูแลเด็ก เพื่อพัฒนาการสมวัย